

Onderwerp

Aanpak monumentaal Gelders erfgoed

Portefeuillehouder

Peter Drenth

Aanpassing ondersteuning monumentaal erfgoed

In het Coalitieakkoord staat dat het erfgoed, drager van het verleden, onze bescherming verdient. “Ons erfgoed is het behouden waard vanwege de historische waarde, de waarde voor de leefomgeving en de verbindende waarde. Op basis van een gezond financieel toekomstperspectief.”

Wat deden we tot nu toe?

Ten behoeve van ons monumentaal erfgoed zetten we op dit moment de volgende instrumenten in:

- Ondersteuning Alliantiepartners (Stichting Oude Gelderse Kerken, Gelders Landschap en Kastelen, Monumentenwacht, Gelders Restauratie Centrum, Gelders Genootschap)
- Onderhoudsregeling voor molens
- Cofinancieringsregeling voor gemeentelijke subsidieregelingen (voor gemeentelijke monumenten)
- Kennis en Innovatie (Project KaDEr, Innocastle, Erfgoedmonitor)
- Onderzoeksbijdrage voor erfgoedeigenaren welke voorafgaand aan een ingreep aan het monument onderzoek willen doen (bijvoorbeeld naar financiering, herbestemming, mogelijkheden verduurzaming)
- Regeling Functioneel Erfgoed, subsidieregeling ten behoeve van restauratie, eventueel in combinatie met herbestemming en verduurzaming.

Voor een uitgebreidere toelichting op de instrumenten verwijzen wij naar de statenbrief ‘Provinciale aanpak monumentaal erfgoed’ (PS2019-656) van 17 september 2019.

Dit pakket instrumenten is onderdeel van het huidige beleid Cultuur en Erfgoed dat nog tot eind 2020 loopt. Vooruitlopend op het algemene beleid voor Cultuur en Erfgoed 2021-2024, gaan we in deze notitie in op de aanpassing van het laatstgenoemde instrument en bijbehorende werkwijze. In de uitgangspuntennotitie Cultuur en Erfgoed, die wij u naar verwachting vóór de zomer zullen aanbieden, zullen we ook op de eerste vijf instrumenten in gaan.

Waarom gaan we het anders doen?

Wij hebben voor de regeling Functioneel Erfgoed, met name in 2019, geconstateerd dat de vraag naar dit instrument groot is. Zo groot dat de beschikbare budgetten de afgelopen jaren onvoldoende bleken om aan die vraag te voldoen. In 2017 en 2018 was er jaarlijks € 6 miljoen beschikbaar voor erfgoed. In beide jaren is respectievelijk € 7 miljoen en € 14,5 miljoen aan extra middelen vrijgemaakt bij de Midtermreview.

Datum

7 april 2020

Zaaknummer

2020-003092

Blad

2 van 5

In 2019 was oorspronkelijk € 7 miljoen gereserveerd. Provinciale Staten hebben extra middelen beschikbaar gesteld bij de Midtermreview en de Perspectievennota 2020 tot een totaalbedrag van 26 miljoen.

In de begroting van 2020 is een bedrag van € 5,4 miljoen gereserveerd (€2,7 miljoen rijksbijdrage en €2,7 miljoen provinciale cofinanciering).

De restauratie en/of verduurzaming van een monument is kostbaarder dan van een niet-monument. Er wordt nu nog standaard uitgegaan van een subsidiepercentage van maximaal 60% van de kosten en een maximumbedrag van één miljoen euro. Een percentage en bedrag waar de aanvrager op grond van de regeling recht op heeft maar niet altijd nodig heeft. Wij zijn van mening, en worden daarin gesteund door onze erfgoedpartners, dat de regeling op de volgende onderdelen aangescherpt kan worden:

- Met een eventuele opbrengst van de investering, bijvoorbeeld het terugverdienen van energiemaatregelen, of het genereren van inkomsten door middel van een nieuwe bestemming wordt geen rekening gehouden.
- Een aantal aanvragers had ook (deels) met een lening geholpen kunnen worden. We kunnen een voorbeeld nemen aan de provincie Drenthe die de aanvragers eerst naar het Nationaal Restauratiefonds (NRF) verwijst. Het NRF beoordeelt of het ook mogelijk is de ingreep (deels) met een lening te bekostigen. De provincie subsidieert dan alleen de onrendabele top (vergelijkbaar met onze aanpak bij het programma Steengoed Benutten).

Daarnaast willen we, waar de verduurzamingsingrepen goed inpasbaar zijn binnen de monumentale kwaliteit, eigenaren nog meer stimuleren om energiemaatregelen te nemen. Ook in die gevallen waar restauratie niet nodig is, maar waar energiebesparing kan helpen bij de exploitatie van het monument.

Wat gaan we doen?

Alle beschermde monumenten hebben waarde en vinden wij belangrijk. We gaan voor de instandhouding van ons erfgoed in de volle breedte. Met andere woorden, voor deze aanpak leggen we geen focus op categorieën monumenten of gebieden. De enige uitzondering die we maken zijn de monumenten die de functie woonhuis hebben. Voor deze specifieke categorie is er immers een subsidieregeling vanuit het Rijk voor Rijksmonumenten of vanuit de meeste gemeenten (voor gemeentelijke monumenten met cofinancieringregeling van de provincie).

Om het Gelderse erfgoed in stand te houden, richten we ons op drie aspecten.

- **Restauratie.** Een goede bouwkundige staat is de basis van een monument. Restauraties door gekwalificeerde aannemers, zorgen ervoor dat de gebouwen met behoud van historische waarden in stand worden gehouden.
- **Herbestemming.** We zien dat leegstand van monumenten steeds vaker voorkomt. Dit geldt in belangrijke mate voor kerken, maar ook voor erfgoed met een maatschappelijke functie zoals scholen. Leegstand betekent verval: voor het monument zelf maar ook voor de omgeving. We willen (dreigende) leegstand van monumenten aanpakken door gemeenten en eigenaren te helpen met het vinden van een passende bestemming

Datum

7 april 2020

Zaaknummer

2020-003092

Blad

3 van 5

- **Energieaanpak.** Het verduurzamen van de gebouwde omgeving is één van de belangrijkste maatschappelijke opgaven van de komende tijd. De energieaanpak van monumenten vormt een extra uitdaging vanwege de complexiteit die de historische gebouwen met zich meebrengen. Gelukkig beseffen steeds meer eigenaren dat er veel verschillende duurzaamheidsmaatregelen mogelijk zijn.

De opgave centraal

De ervaringen van het afgelopen jaar vragen niet alleen om een aanpassing van de subsidieregeling, maar ook van onze werkwijze. We kiezen voor een werkwijze die beter past bij de Omgevingsvisie en het Coalitieakkoord en die ervoor zorgt dat we de juiste dingen doen om ons ergoed in stand te houden.

In de nieuwe werkwijze stellen we de opgave centraal en niet het instrumentarium of het geld. Bij voorkeur zijn we al vroegtijdig bij projecten betrokken zodat we samen met onze partners kunnen kijken hoe we het project verder kunnen helpen. Voordat het over geld gaat kijken we eerst wat een project nodig heeft. Soms is dat bijvoorbeeld expertise over verduurzaming, een andere keer is het ondersteuning bij een haalbaarheidsonderzoek naar herbestemmingsmogelijkheden en weer een andere keer is dat informatie over leningen. De hulpvraag kan heel verschillend zijn en daarom werken we met een mix van (flexibele) instrumenten. Ieder project is uniek en dat vraagt om maatwerk. Maatwerk is niet hetzelfde als willekeur: we werken met dezelfde uitgangspunten en dezelfde instrumenten maar we hanteren geen blauwdruk vooraf.

We kijken waar mogelijk gebiedsgericht en integraal naar projecten en geven daarmee invulling aan de zeven ambities in onze Omgevingsvisie. We kijken per project bijvoorbeeld naar de mogelijkheden voor verduurzaming en energiebesparing, klimaatadaptatie, bijdrage aan de leefbaarheid, economische vitaliteit en hergebruik van materialen.

Financiering is het sluitstuk van het proces dat gezamenlijk wordt doorlopen. Wanneer er sprake is van een sluitende businesscase dan is een lening het beste instrument. De investering verdient zich namelijk terug. Als er geen sprake is van een sluitende businesscase (onrendabele top) of wanneer er überhaupt geen verdienmodel te maken is, dan kunnen we projecten via subsidie helpen zodat de uitvoering mogelijk wordt.

In grote lijnen is dit de werkwijze:

1. Een monumenteigenaar wil in gesprek over restauratie, herbestemming, energieaanpak of een combinatie daarvan.
2. Tijdens een verkennend gesprek kijken we wat er nodig is om het project verder te helpen: Indien er een duidelijke financieringsvraag aan de orde is, dan gaan we over naar stap 3. In alle andere gevallen kijken we hoe we het project verder kunnen helpen met andere instrumenten zoals de inzet van bijvoorbeeld expertise of procesondersteuning.
3. Aanvrager vult een (verplicht) vooroverlegformulier in.
4. Tijdens een intakegesprek komen alle wensen en omstandigheden op tafel.
5. Met de aanvrager en een expertpool worden opgaven en kansen in beeld gebracht. Bouwtechnisch, cultuurhistorisch, energetisch, exploitatie en kansen voor andere beleidsdoelen. Betrokken zijn onder meer gemeente, monumentenwacht, provincie, een onafhankelijk planeconoom en een

Datum

7 april 2020

Zaaknummer

2020-003092

Blad

4 van 5

energieadviseur. Welke partijen aan tafel zitten is afhankelijk van de vraag van de aanvrager en het stadium van het project.

6. Het financiële plaatje wordt besproken en de mogelijke instrumenten toegelicht.
7. Toetsing financieringsbehoefte en -mogelijkheden. Alle kosten en inkomsten worden in beeld gebracht. Denkbaar zijn bijvoorbeeld inkomsten uit de exploitatie, sponsoring, fondsen, subsidies door derden, leningen e.d. We kijken of er sprake is van een financieel tekort. Pas als er geen of onvoldoende sprake is van een verdienmodel, komt provinciale subsidie in beeld.
8. Vaststelling onrendabele top, eventueel verlening subsidie.

Een project van een dusdanige omvang dat deze niet binnen de regels van de subsidieverordening kan worden gehonoreerd maar van een regionaal of provinciaal belang is, wordt op basis van de regels maar niet vanuit het budget van de regeling gefinancierd. Dit project zal bij Provinciale Staten worden voorgedragen voor een begrotingssubsidie.

De werkwijze vraagt tijd van onze procesregisseurs en projectleiders. Bij complexere projecten zal het voortraject meer tijd in beslag nemen. Denk bijvoorbeeld aan herbestemmingsprojecten. Het is niet nodig om deze werkwijze voor alle typen projecten te hanteren. Soms weten we vooraf al dat we daarmee onvoldoende/geen kwaliteitswinst en kosten efficiëntie kunnen bereiken. Voor eenvoudige projecten ontwikkelen we daarom een versnelde procedure. Voorbeelden van dit type projecten zijn de verduurzaming van een monument met zeer beperkte gevolgen voor waardevolle elementen of de restauratie groen erfgoed waarbij duidelijk is dat er geen verdienmodel mogelijk is.

Wat zijn onze uitgangspunten?

De komende weken werken we aan een aanpassing van het instrumentarium. Dit houdt onder meer in dat we een nieuwe subsidieregeling voor monumentaal erfgoed maken. Voor het verlenen van een subsidie hanteren we onder andere de volgende uitgangspunten, die voortkomen uit de discussies in uw Staten en met erfgoedpartners.

- De gemeente moet in een vroegtijdig stadium worden betrokken bij het plan. Vóór een mogelijke subsidietoekenning moeten alle vergunningen zijn verleend en het project moet binnen 2 jaar uitgevoerd kunnen worden. Hierdoor zorgen we dat de subsidie wordt verleend aan projecten die direct kunnen starten, urgent zijn en neemt onzekerheden over de uitvoering van een project weg.
- Er moet aangetoond worden dat in voorgaande jaren onderhoud niet is verwaarloosd. Op deze manier 'belonen' we eigenaren die altijd goed voor hun erfgoed hebben gezorgd.
- Er moet sprake zijn van een duurzame toekomstbestendige bestemming van het pand. We investeren immers niet in leegstand.
- Een (onderdeel van een) monument dat in de afgelopen tien jaar al met provinciale subsidie is gerestaureerd, komt niet meer in aanmerking voor een nieuwe restauratiesubsidie (voor hetzelfde onderdeel).
- Het monument moet (minstens een aantal dagen per jaar) opengesteld worden voor publiek. Zo kunnen de Gelderse inwoners en toeristen optimaal van het erfgoed genieten. Met de eigenaar maken we hierover afspraken.

Datum

7 april 2020

Zaaknummer

2020-003092

Blad

5 van 5

- Restauratiewerkzaamheden mogen alleen uitgevoerd worden door een erkende restauratieaannemer zodat de kwaliteit gewaarborgd is. Leerwerkplekken zijn verplicht bij de uitvoering van de restauratiewerkzaamheden. Daarmee dragen we bij aan het opleiden van jonge vakmensen.

De komende maanden gaan we al aan de slag met de nieuwe aanpak en werken we de uitgangspunten verder uit in een aangepaste subsidieregeling. We verwachten deze in augustus 2020 open te stellen.